

B. Traven

Araba

Türkçesi: Saadet Özkal

Roman

BİRİNCİ BÖLÜM

I.

Andres Ugalde safkan Yerliydi. Büyük Tseltal ulusundandı.

Tsimajovel bölgesindeki bir *finca*'dan, Lumbojwil'den gelmeliydi. Bu *finca*'nın tam adı Santa Maria Dolorosa Lumbojwil'di.

Lumbojwil, bir Yerli komünü ya da tarım kolektifinin Yerli dilindeki eski adıyla ve işlenmiş toprak anlamına geliyordu.

İspanyolların istilasından sonra bu komün Yerlilerin elinden alınmış, toprak da buraları yöneten genel vali tarafından bir İspanyol paralı askerine satılmış ya da armağan edilmişti; bu da komünü *finca*'ya, yani bey arazisine dönüştürdü. Asıl sahipler, Yerliler, başka hiçbir yere gidemeyeceklerinden, komün topraklarının ortasında bulunan köylerinde oturmaya devam ettiler. Biraz doğdukları toprağa duygusal bağlılıklarından, biraz da nereye giderlerse gitsinler kendilerini aynı yazgının beklediği gerçeğinin hızla yayılıp açığa çıkması yüzünden burada kaldılar. Artık kendi topraklarında bağımsız köylüler olmaktan çok uzaktılar; şimdi *finquero*, topraklarının yeni sahibi, kendi takdirine ve insafına göre onlara toprak tahsis ediyor, burada kendilerini ve ailelerini yaşatmak için muhtaç oldukları ürünleri yetiştiriyorlardı. Yarı kölesi haline geldikleri yeni sahip için yapmakla yükümlü oldukları çalışmanın karşılığı buydu.

İspanyollar, böyle bir komün toprağını ele geçirmişlerse, Yerli dilindeki eski adın yaşamasına izin verirlerdi, yüzyıllardır bu adlara alışmış Yerli halkın nereye ait olduğunu öğrenip aklında tuta-

bilmesi için tek seçenek buydu. Ama İspanyollar, yeni kazandıkları toprakları kendi tanrılarının koruyacağından emin olmak için, Yerli dilindeki adın önüne iyilik atfettikleri bir sıfat eklerlerdi. Bu olaydaki: Şefkatli Azize Meryem.

Finca zamanla miras ve satışlar yoluyla sayısız kez el değiş-tirmiştir. Ama bu alım satımlarda hiçbir zaman değişmeyen şey, toprağın kendisi ve asıl yerlisiydi. *Finca*'da bugün hâlâ, henüz İspanyollar gelmeden önce orada yerleşik olan aileler oturur. Bunlar, yeniden kendilerine tahsis edileceği günü sabırla bekleyerek, topraklarına ve yurtlarına sadık kaldılar.

Şimdiki sahip İspanyol kökenli bir Meksikalı olan Don Arnulfo Partida'ydı. Gerçi artık damarlarında İspanyol'dan çok Meksikalı ve Yerli kanı taşıdığına hiç kuşku yoktu ama İspanyol kökeniyle pek gururlanıyordu.

II.

Bir *finca*'ya ait bir *peon*'un *finca*'dan ayrılmasına pek sık rastlanmazdı. Baba *peon*, oğul *peon* ve kız bir *peon*'un karısı. Yasa gibi bir şeydi bu. Yine de bir *peon* kendi yaşamını sürmek için kaçacak olursa, *finquero* bölgesindeki belediye başkanına beş peso öder, başkan da kaçak *peon*'u polise yakalatıp *finca*'ya geri getirtirdi. *Peon*, kaçmasının cezasını çektikten sonra, bu beş peso'yu da çalışarak ödemek zorunda kalırdı. Ama bir Yerliyi ailesine, soydaşlarına, dostlarına bağlayan duygusal bağlar, bir *peon*'da ait olduğu *finca*'dan kaçma düşüncesinin filizlenmesine pek ender rastlanırdı.

Andres Ugalde kaçması gerekmeden ayrılmıştı *finca*'dan. *Finca* apaçık yarı kölelik anlamına gelse de, bir *peon*'un soyunun geldiği *finca*'dan ayrılınca şansının yaver gitmeyeceği çok açıktır. Birkaç olayda işleri yolunda gitse bile sonunda her şey kötüye gider. Bunu önceden bilmeye, hele de yaşantısını ustalık ve başarıyla yeni bir çevreye uydurmaya zekâsı yetmez *peon*'un, çünkü *finquero* bu zekâyı geliştirmekten dehşetle kaçınır. Hele ki *peon*'un zekâsı bir de devlet eliyle geliştirilsin; o zaman iyice aksileşir ve devlet için

en büyük can sıkıntısı haline gelir. Monarşist ya da tek lider olsun, hiç fark etmez, yeter ki, *peon*'larına gösterilen ve kendisi için tehdit oluşturan bu devlet ilgisini bu yolla engelleyebilsin.

III.

Don Arnulfo'nun kızlarından biri Joveltó'ya gelin gitmişti. Joveltó, yarısı Ladinolar denen Meksikalı, öbür yarısı da safkan Yerli nüfusuyla güzel, temiz bir kasabaydı. Yerliler de Ladinolar da kendilerine ait ayrı birer mahallede otururdu. Ama pazarda ve ticarete Yerlilerle Meksikalılar bir aradaydılar; tıpkı bütün dünyada bir kent halkının başka zamanlarda da bir arada olduğu gibi Meksikalıların kendi belediye başkanları, Yerlilerin de kendi şefleri ya da jefe'leri vardı ya da reis ve cacique'leri, artık adına her ne diyorlarsa.

Doña Emilia yeni yerinde doğru dürüst hizmetçi bulamıyordu, Joveltó'nun Yerli kızlarına alışamadığından mı, yoksa çevresinde aşına olduğu yüzler olsun mu istiyordu bilinmez, sonuçta Yerli bir uşağı bir mektupla birlikte babasına gönderdi. Babasından memleketteki çiftlikten iki kızı kendisine yollamasını rica ediyor, kızların adlarını da hemen veriyordu: Ofelia ve Paulina. İki kız zaten daha önce memlekette, baba evinde hizmet görmüşlerdi ve Doña Emilia mutfakta, oturma odalarında uzun zaman onları görmüştü çevresinde. Hepsini bir çırpıda halledebilmek için, babasından bir de oğlan çocuğu yollamasını rica ediyordu. Genç kocasına dükkânında çok gerekliydi bu çocuk, becerikli olmalıydı.

Don Arnulfo kızının hiçbir isteğini geri çeviremezdi, hele de onun, geçen hafta bazı gerçeklerden haberdar olduğunu çıtlattığı, üstü kapalı sözcüklerle, kendisine emredilen süre içinde onu büyükbaba yapacağını sezdirmediği bir zamanda hiç çeviremezdi. Baba, istenen iki kızı yollamak üzere kolları sıvadı, birlikte gidecek çocuğu da hemen saptadı.

Bu çocuk Andres'ti. İki kızdan biri, Ofelia, teyzesiydi Andres'in. Teyzesiyle birlikte gideceği için baba ocağı jacalito'sundan, doğup büyüdüğü kerpiç kulübeden ayrılmak pek zor gelmedi çocuğa.